

Brussell, 14 ta' Novembru 2024
(OR. en)

15315/24

LIMITE

SAN 634

NOTA

minn:	Segretarjat Ġenerali tal-Kunsill
lil:	Kunsill
Suġġett:	Konklużjonijiet dwar it-titjib tas-saħħa kardjovaskulari fl-Unjoni Ewropea - <i>Approvazzjoni</i>

1. Fit-28 ta' Awwissu 2024, il-Presidenza pprezentat lill-Grupp ta' Hidma dwar is-Saħħa Pubblika sett ta' abbozz ta' konklużjonijiet tal-Kunsill dwar it-titjib tas-saħħa kardjovaskulari fl-Unjoni Ewropea¹.
2. Fost diversi avvenimenti dwar dan is-suġġett, il-Konferenza ta' Livell Għoli dwar is-Saħħa Kardjovaskulari fit-3 u l-4 ta' Lulju u l-laqgħa informali tal-Ministri tas-Saħħa fl-24 u l-25 ta' Lulju 2024 ipprovdew kontribut għall-abbozz ta' konklużjonijiet tal-Kunsill.
3. Il-Grupp ta' Hidma dwar is-Saħħa Pubblika eżamina l-abbozz ta' konklużjonijiet tal-Kunsill fil-laqgħat tiegħu tad-9 ta' Settembru, il-25 ta' Settembru u l-10 ta' Ottubru 2024.
4. Wara konsultazzjoni informali bil-miktub konkluda fit-23 ta' Ottubru, il-Grupp ta' Hidma dwar is-Saħħa Pubblika laħaq qbil preliminari dwar it-test ta' kompromess tal-Presidenza għall-konklużjonijiet tal-Kunsill, kif jinsab fl-Anness għad-dokument 14661/24.

¹ dok. 12790/24

5. Fis-6 ta' Novembru 2024 il-Kumitat tar-Rappreżentanti Permanenti kkonferma l-qbil milhuq fil-Grupp ta' Hidma dwar is-Sahħa Pubblika u qabel li jippreżenta t-test, wara aġġustament ta' referenza, lill-Kunsill EPSCO tat-3 ta' Diċembru 2024 għall-approvazzjoni.
 6. Il-Kunsill huwa mistieden japprova, fis-sessjoni tiegħu tat-3 ta' Diċembru 2024, il-konklużjonijiet tal-Kunsill dwar it-titjib tas-saħħa kardjovaskulari fl-Unjoni Ewropea, kif jinsabu fl-Anness għal din in-nota.
-

Abbozz ta' konklużjonijiet tal-Kunsill dwar it-titjib tas-saħħa kardjovaskulari fl-Unjoni Ewropea

Introduzzjoni

Fl-Unjoni Ewropea, il-mard kardjovaskulari (CVDs) ġie rikonoxxut bħala l-kawża ewlenija tal-mortalità u fattur prinċipali għall-morbożità u d-diżabbiltà, u qed itellef il-progress li sar fil-kura tas-saħħa u l-ġestjoni tal-mard. L-azzjonijiet kollettivi passati u reċenti tal-UE¹, enfasizzati minn inizjattivi storiċi u programmi għas-saħħa, għandhom l-għan li jindirizzaw il-mard mhux komunikabbli (NCDs), inkluż it-theddida mifruxa tal-mard kardjovaskulari. Minkejja dawn l-isforzi, ir-rati ta' mortalità għoljin u persistenti, il-prevalenza, li għadha inkwetanti, ta' mard kardjovaskulari, inkluż fatturi ta' riskju assoċjati komuni u l-piż ekonomiku sostanzjali tagħhom jenfasizzaw il-ħtieġa kritika ta' approċċ għas-saħħa kardjovaskulari wieħed u strateġiku fil-livell tal-Unjoni, filwaqt li jitqies li dan ser ikollu effetti pożittivi fuq mard mhux komunikabbli oħra wkoll. Dan ser jirrikjedi, mingħajr preġudizzju għall-kompetenzi nazzjonali, aktar kollaborazzjoni fost l-Istati Membri, il-formulazzjoni ta' strateġiji komprensivi ta' prevenzjoni, detezzjoni, dijanjożi, ġestjoni, trattament u riabilitazzjoni, u wegħda li jiġu sfruttati l-innovazzjonijiet fil-qasam tal-kura tas-saħħa biex jitnaqqsu l-impatt u l-prevalenza tal-mard kardjovaskulari. F'konformità mal-inizjattivi tal-Organizzazzjoni Dinjija tas-Saħħa u tal-Parlament Ewropew, l-Aġenda 2030 għall-Iżvilupp Sostenibbli² (b'mod partikolari l-SDG 3.4 u 3.8) tenfasizza l-importanza li titnaqqas il-mortalità prematura minn mard mhux komunikabbli, bħall-mard kardjovaskulari.

¹ https://health.ec.europa.eu/non-communicable-diseases/healthier-together-eu-non-communicable-diseases-initiative_en

² <https://sdgs.un.org/goals>

IL-KUNSILL TAL-UNJONI EWROPEA

JILQA'

1. Il-progress miksub permezz ta' inizjattivi bhall-azzjonijiet kongunti ffinanzjati mill-Unjoni Ewropea, l-inizjattiva "Healthier Together", u l-Komunikazzjoni reċenti tal-Kummissjoni dwar l-Unjoni Ewropea tas-Saħħa³. Dawn l-isforzi jenfasizzaw impenn qawwi biex jissahħu r-reżiljenza u l-kooperazzjoni madwar l-Unjoni fil-qasam tas-saħħa, u jistabbilixxu preċedent ta' min ifahħru għal inizjattivi futuri relatati mas-saħħa mmirati lejn it-titjib tal-benesseri tal-Ewropej kollha.
2. Il-ħidma u l-azzjonijiet imwettqa fil-qafas tal-Grupp ta' Esperti dwar is-Saħħa Pubblika, u l-predeċessor tiegħu l-Grupp ta' Tmexxija dwar il-Promozzjoni u l-Prevenzjoni, fl-identifikazzjoni u t-trasferiment ta' sensiela ta' inizjattivi biex tittejjeb il-promozzjoni tas-saħħa inkluż in-nutrizzjoni tajba għas-saħħa, l-attività fiżika u t-tnaqqis ta' fatturi ta' riskju bhall-użu tal-alkoħol u tat-tabakk u prodotti oħra relatati mat-tabakk li fihom jew ma fihomx in-nikotina, u l-istabbiliment ta' azzjonijiet b'impatt fuq il-prevenzjoni tal-mard, fl-oqsma kollha tal-mard tal-inizjattiva tal-UE dwar il-mard mhux komunikabbli – Healthier Together, inkluż il-mard kardjovaskulari.

³Komunikazzjoni tal-Kummissjoni lill-Parlament Ewropew, lill-Kunsill, lill-Kumitat Ekonomiku u Soċjali Ewropew u lill-Kumitat tar-Reġjuni: L-Unjoni Ewropea tas-Saħħa: naġixxu flimkien għas-saħħa tan-nies (COM(2024) 206 final).

IFAKKAR LI

3. Skont l-Artikolu 168 tat-Trattat dwar il-Funzjonament tal-Unjoni Ewropea (TFUE), għandu jiġi assigurat livell għoli ta' harsien tas-saħħa fizika u mentali fid-definizzjoni u l-implimentazzjoni tal-istrategġiji u l-attivitajiet kollha tal-Unjoni u l-Unjoni għandha tinkoraġġixxi l-kooperazzjoni bejn l-Istati Membri fil-qasam tas-saħħa pubblika u, jekk meħtieġ, tagħti sostenn lill-azzjoni tagħhom;
4. L-Artikolu 168 TFUE jipprevedi li l-Unjoni għandha tikkomplementa u tappoġġa l-politiki nazzjonali fil-qasam tas-saħħa, tinkoraġġixxi l-koordinazzjoni bejn il-programmi tagħhom, b'rispett shiħ tar-responsabbiltajiet tal-Istati Membri għad-definizzjoni tal-politika tas-saħħa tagħhom u għall-organizzazzjoni, il-ġestjoni u l-għoti tas-servizzi tas-saħħa u tal-kura medika.
5. Mill-2000, il-Kunsill tal-Unjoni Ewropea kompla jenfasizza l-importanza li tittiehed azzjoni dwar il-mard kardjovaskulari, b'mod partikolari bl-adozzjoni tal-konkluzjonijiet li ġejjin:
 - il-Konkluzjonijiet tal-Kunsill dwar is-Saħħa fil-Linji Politici Kollha (2006)⁴;
 - il-Konkluzjonijiet tal-Kunsill dwar l-Ekwità u s-Saħħa fil-Linji Politici kollha: Solidarjetà fis-Saħħa (2010)⁵;
 - il-Konkluzjonijiet tal-Kunsill dwar l-Ekonomija tal-Benesseri (2019)⁶;
 - il-Konkluzjonijiet tal-Kunsill dwar Nutrizzjoni Tajba għat-Tfal: Il-futur tal-Ewropa b'Saħħtu (2018)⁷, li jistiednu lill-Istati Membri jiżviluppaw u jimplimentaw politiki mmirati li jindirizzaw il-mard mhux komunikabbli, kif ukoll jidentifikaw in-nutrizzjoni mhux tajba għas-saħħa bħala fattur ta' riskju ewlieni għall-mard mhux komunikabbli fl-aktar età bikrija;

⁴ <https://webportal.consilium.eu.int/econsilium/documents/ST%2016167%202006%20INIT/general>

⁵ https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/lisa/114994.pdf

⁶ ĠU C 400, 26.11.2019, p. 9.

⁷ Ara l-paragrafi 35-36, ĠU C 232, 3.7.2018, p. 1.

- il-Konklużjonijiet tal-Kunsill dwar l-għeluq tal-lakuni fis-saħħa fl-UE permezz ta' azzjoni miftiehma li tippromwovi mgiba għal stili ta' ħajja san (2011), li jesprimu impenn biex jithaffef il-progress fil-ġlieda kontra stili ta' ħajja dannużi għas-saħħa rilevanti għall-mard kardjovaskulari⁸;
- il-Konklużjonijiet tal-Kunsill dwar in-nutrizzjoni u l-attività fizika (2014), li jirrikonoxxu r-rabta bejn in-nutrizzjoni u l-attività u l-mard mhux komunikabbli, inkluż il-mard kardjovaskulari⁹;
- il-Konklużjonijiet tal-Kunsill dwar strateġija Komunitarja biex titnaqqas il-ħsara relatata mal-alkohol (2001)¹⁰, li jiġbdu l-attenzjoni għar-rabta bejn il-konsum tal-alkohol u l-kardjomijopatia alkoħolika;
- il-Konklużjonijiet tal-Kunsill dwar il-promozzjoni tas-saħħa tal-qalb (2004)¹¹, li rreferew għal diversi riżoluzzjonijiet u konklużjonijiet preċedenti tal-Kunsill dwar is-sugġett u jipproponu strateġiji nazzjonali dwar is-saħħa pubblika biex tigi indirizzata l-promozzjoni tas-saħħa kardjovaskulari u appoġġ relatat mill-Kummissjoni;
- il-Konklużjonijiet tal-Kunsill dwar l-Obezità, in-Nutrizzjoni u l-Attività Fizika (2005)¹², li enfasizzaw ir-rabta bejn l-obeżità u s-saħħa kardjovaskulari;
- il-konklużjonijiet tal-Kunsill dwar is-Saħħa tan-Nisa (2006)¹³, li ddikjaraw li l-mard kardjovaskulari jaffettwa lin-nisa b'mod differenti, huwa kawża ewlenija ta' mewt u huwa marbut mat-tipjip;
- il-konklużjonijiet tal-Kunsill dwar il-promozzjoni ta' stili ta' ħajja tajbin għas-saħħa u l-prevenzjoni tad-dijabete tat-Tip 2 (2006)¹⁴, li rrikonoxxew li l-mard kardjovaskulari jista' jkun dovut għal kumplikazzjonijiet minhabba d-dijabete tat-Tip 2 (ara l-paragrafu 8), u li l-prevenzjoni tad-dijabete għandha benefiċċju pożittiv dirett fuq mard ieħor li ma jittehidx, pereżempju l-mard kardjovaskulari;
- il-konklużjonijiet tal-Kunsill dwar ir-rwol tal-UE fis-Saħħa Globali (2010)¹⁵, li rreferew għall-mard mhux komunikabbli u s-saħħa mentali;

⁸Ara l-paragrafu 9, ĠU C 359, 9.12.2011, p. 5.

⁹Ara l-paragrafu 15, ĠU C 213, 26.11.2014, p. 1.

¹⁰Ara l-paragrafu 10, ĠU C 175, 20.6.2001, p. 1.

¹¹ Ara l-paragrafi 26-28, <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9627-2004-INIT/en/pdf>

¹² Ara l-paragrafu 8, <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9803-2005-INIT/mt/pdf>

¹³Ara l-paragrafi 12, 13 u 14, ĠU C 146, 22.6.2006, p. 4.

¹⁴Ara l-paragrafu 13, ĠU C 147, 23.6.2006, p. 1.

¹⁵ Ara l-paragrafu 4, https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/foraff/114352.pdf

- il-Konklużjonijiet tal-Kunsill li jikkontribwixxu biex jieqfu jiżdiedu l-Piż Żejjed u l-Obezità fit-Tfulija (2017)¹⁶, li enfasizzaw ir-rabta bejn l-obeżità u s-saħħa kardjovaskulari u l-korrelazzjoni bejn in-nutrizzjoni u l-mard kardjovaskulari;
- il-Konklużjonijiet tal-Kunsill dwar aspetti transkonfinali tal-politika dwar l-alkoħol - l-indirizzar tal-użu dannuż tal-alkoħol (2017)¹⁷, li heġġew lill-Istati Membri biex isahħu l-prevenzjoni tal-mard mhux komunikabbli;
- ir-Rakkomandazzjoni tal-Kunsill tat-8 ta' Ġunju 2009 dwar azzjoni fil-qasam tal-mard rari¹⁸;
- il-Konklużjonijiet tal-Kunsill dwar Nutrizzjoni Tajba għat-Tfal: Il-futur b'saħħtu tal-Ewropa (2018)¹⁹, li rreferew għar-rabta bejn in-nutrizzjoni u l-mard mhux komunikabbli/mard kardjovaskulari f'diversi postijiet u jistiednu lill-Istati Membri u lill-Kummissjoni jiehdu azzjoni f'diversi oqsma;
- il-konklużjonijiet tal-Kunsill dwar it-tishih tal-Unjoni Ewropea tas-Saħħa (2021)²⁰, li fl-introduzzjoni ddikjaraw li "l-mard mhux komunikabbli jammonta għal 87 % tal-piż tal-mard fl-UE";
- il-Konklużjonijiet tal-Kunsill dwar it-Titjib tal-Prodotti tal-Ikel (2016)²¹, li nnotaw bi thassib li l-prevalenza tal-piż żejjed, l-obeżità u mard ieħor li ma jittiehidx marbut mad-dieta fil-popolazzjoni Ewropea hija għolja wisq u qed tkompli toghla, u li din għandha impatt negattiv fuq l-istennija tal-ghomor, billi tnaqqas il-kwalità tal-ħajja taċ-ċittadini tal-Unjoni u taffettwa lis-soċjetà, u gġieghel lill-ispejjeż tal-kura tas-saħħa joghlew li jistgħu jhallu effett fuq is-sostenibbiltà tas-sistemi tal-kura tas-saħħa.

¹⁶Ara l-paragrafi 3 u 6, ĠU C 205, 29.6.2017, p. 46.

¹⁷Ara l-paragrafu 24, ĠU C 441, 22.12.2017, p. 3.

¹⁸ ĠU C 151, 3.7.2009, p. 7.

¹⁹ ĠU C 232, 3.7.2018, p. 1.

²⁰ ĠU C 512I, 20.12.2021, p. 2.

²¹ ĠU C 269, 23.7.2016, p. 21.

- il-konklużjonijiet tal-Kunsill dwar il-Futur tal-Unjoni Ewropea tas-Saħħa²², adottati fl-21 ta' Ġunju 2024, li enfasizzaw l-importanza kritika li jiġi indirizzat il-mard li jwassal għal rati għoljin ta' mortalità. Dawn il-Konklużjonijiet enfasizzaw approċċ integrat li jinkludi l-prevenzjoni, il-ġestjoni, it-trattament, id-dijanjożi u r-riabilitazzjoni, bl-għan li jittejbu l-eżiti tas-saħħa madwar l-Unjoni. Barra minn hekk, il-Konklużjonijiet stiednu lill-Istati Membri u l-Kummissjoni Ewropea biex "IKOMPLU u JSAHHU l-hidma tal-Inizjattiva tal-UE dwar il-Mard mhux Komunikabbli - "Healthier Together" billi jimplimentaw u jikkompletaw pass pass approċċ globali, integrattiv, komprensiv u multisettorjali fil-livell tal-UE, biex tiġi appoġġata l-implimentazzjoni ta' politiki effettivi fil-qasam tal-mard mhux komunikabbli, inkluż fil-forma ta' ferġhat, pjanijiet ta' azzjoni dwar determinanti tas-saħħa, kanċer, mard kardjovaskulari, mard respiratorju kroniku, dijabete, saħħa mentali u disfunzjonijiet newroloġiċi, u mard rari."

6. Il-Kummissjoni Ewropea adottat il-Komunikazzjoni dwar l-Unjoni Ewropea tas-Saħħa f'Mejju 2024, li tikkonferma li l-mard mhux komunikabbli inkluż il-mard kardjovaskulari jibqa' prijorità ewlenija (pereżempju billi tissaħħah l-"Inizjattiva Healthier Together"), u hadet l-azzjonijiet li ġejjin fil-qasam tas-saħħa kardjovaskulari, filwaqt li stabbiliet:

- l-Azzjoni Kongunta dwar il-Mard Kardjovaskulari u d-Dijabete (JACARDI)²³ u disa' għotjiet għal azzjoni li jiffinanzjaw proġetti fil-qasam tal-mard kardjovaskulari;
- Repożitorju tal-aħjar prattiki u tal-prattiki promettenti dwar il-prevenzjoni ta' mard mhux komunikabbli, inkluż il-mard kardjovaskulari²⁴;
- Grupp ta' esperti dwar is-saħħa pubblika u, b'mod partikolari, is-sottogrupp dwar il-prevenzjoni tal-mard mhux komunikabbli²⁵;

²² <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11597-2024-INIT/mt/pdf>

²³ <https://ec.europa.eu/newsroom/sante/newsletter-archives/49312>

²⁴ Portal tal-Aħjar Prattiki tal-UE.

²⁵ https://health.ec.europa.eu/document/download/e4d7a33c-ea35-4a08-8e0d-c1cb8ac04172_en?filename=c_2022_8816_en.pdf

- Healthier Together - l-inizjattiva tal-UE dwar il-mard mhux komunikabbli li tipprovdi qafas strateġiku għal azzjoni preventiva dwar il-mard kardjovaskulari, id-dijabete, il-mard respiratorju kroniku, is-saħħa mentali u d-disturbi newroloġiċi, kif ukoll dwar id-determinanti tas-saħħa.²⁶
7. Fil-qafas tal-Organizzazzjoni Dinjija tas-Saħħa (WHO), ġew adottati d-dokumenti li ġejjin fil-qasam tas-saħħa kardjovaskulari:
- Dikjarazzjoni Politika tal-Laqgħa ta' Livell Għoli tal-Assemblea Ġenerali dwar il-Prevenzjoni u l-Kontroll ta' Mard Mhux Komunikabbli (2011)²⁷;
 - Il-Pjan ta' Azzjoni Globali tad-WHO għall-Prevenzjoni u l-Kontroll ta' Mard Mhux Komunikabbli 2013–2020 (2013)²⁸;
 - Id-Dikjarazzjoni ta' Vjenna tal-5 ta' Lulju 2013 dwar in-Nutrizzjoni u l-Mard Mhux Komunikabbli fil-Kuntest ta' "Saħħa 2020"²⁹.
 - Il-Pjan ta' Azzjoni Globali għas-Saħħa Orali tad-WHO (2023–2030): Inbiddlu l-Istrateġija f'Azzjoni³⁰
 - Id-Dikjarazzjoni politika tat-tielet laqgħa ta' livell għoli tal-Assemblea Ġenerali dwar il-prevenzjoni u l-kontroll ta' mard mhux komunikabbli, u s-saħħa mentali (2023)³¹
 - Id-"Dikjarazzjoni ta' Budapest" tas-Seba' Konferenza Ministerjali dwar l-Ambjent u s-Saħħa: Budapest, l-Ungerija, 5–7 ta' Lulju 2023³²
8. Ir-Regolament (UE) 2021/522 tal-Parlament Ewropew u tal-Kunsill tal-24 ta' Marzu 2021 li jistabbilixxi Programm għall-azzjoni tal-Unjoni fil-qasam tas-saħħa (il-"Programm l-UE għas-Saħħa") għall-perjodu 2021-2027 għandu l-għan li jtejjeb u jippromwovi s-saħħa fl-Unjoni u jnaqqas il-piż tal-mard komunikabbli u mhux komunikabbli billi jappoġġa l-promozzjoni tas-saħħa u l-prevenzjoni tal-mard, inaqas l-inugwaljanzi fis-saħħa, jippromwovi stili ta' ħajja tajbin għas-saħħa u l-aċċess għall-kura tas-saħħa.

²⁶ https://health.ec.europa.eu/non-communicable-diseases/healthier-together-eu-non-communicable-diseases-initiative_en

²⁷ https://apps.who.int/gb/ebwha/pdf_files/EB152/B152_6-en.pdf

²⁸ <https://www.who.int/publications/i/item/9789241506236>

²⁹ <https://iris.who.int/handle/10665/350439>

³⁰ <https://www.who.int/publications/i/item/9789240090538>

³¹ https://apps.who.int/gb/ebwha/pdf_files/EB152/B152_6-en.pdf

³² <https://www.who.int/europe/publications/i/item/EURO-Budapest2023-6>

9. Il-Kummissjoni Ewropea adottat il-Komunikazzjoni dwar il-Patt Ekologiku Ewropew f'Diċembru 2019 li għandha l-għan, fost l-oħrajn, li tipproteġi s-saħħa u l-benesseri taċ-ċittadini minn riskji u impatti relatati mal-ambjent. Fil-Komunikazzjoni tagħha tat-12 ta' Mejju 2021 bit-titolu "Perkors għal Pjaneta b'Saħħitha għal Kulhadd - Pjan ta' Azzjoni tal-UE: Lejn Tniġġis Żero għall-Arja, għall-Ilma u għall-Ħamrija", il-Kummissjoni stabbiliet "Pjan ta' Azzjoni għal Tniġġis Żero" li, fost affarijiet oħra, jindirizza l-aspetti tat-tniġġis tal-Patt Ekologiku Ewropew li jistgħu jikkawżaw ukoll mard kardjovaskulari u hadet ukoll l-impenn li sal-2030 tnaqqas it-tniġġis tal-arja fuq is-saħħa b'aktar minn 55 % (meta mqabbel mas-sitwazzjoni fl-2005) billi tallinja l-konċentrazzjonijiet mal-aħħar linji gwida xjentifiċi tad-WHO bbażati fuq l-evidenza. Dan jinkludi vizjoni għall-2050 fejn it-tniġġis tal-arja jitnaqqas għal livelli li ma jibqgħux jitqiesu ta' hsara għas-saħħa u għall-ekosistemi naturali.
10. Ir-risoluzzjoni tal-Parlament Ewropew dwar il-prevenzjoni, il-ġestjoni u l-kura aħjar tad-dijabete fl-UE, li tirrikonoxxi li terz tal-persuni li jgħixu bid-dijabete jiżviluppaw mard kardjovaskulari.³³
11. Ir-risoluzzjoni tal-Parlament Ewropew dwar il-mard mhux komunikabbli, li tirrikonoxxi l-interkonnessjonijiet bejn il-mard mhux komunikabbli, inkluż bejn id-dijabete, l-obeżità u l-mard kardjovaskulari³⁴.

³³ https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0409_MT.html

³⁴ https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0467_MT.html

JIKKUNSIDRA LI

12. Il-mard kardjovaskulari huwa l-mard relatat mal-qalb u mas-sistema taċ-ċirkolazzjoni (is-sistema vaskulari), li jinkludi, fost l-oħrajn, insuffiċjenza tal-qalb, mard iskemiku tal-qalb, mard strutturali tal-qalb, puplesija, disturbi fir-ritmu tal-qalb (pereżempju l-fibrillazzjoni atrijali), pressjoni għolja, kardjomijopatija, mard kongenitali tal-qalb, kundizzjonijiet kardijaċi li jintirtu, u mard tal-aorta, tal-valvi tal-qalb u tal-arterji periferali.
13. Huwa stmat li madwar 60 miljun persuna jgħixu b'mard kardjovaskulari fl-UE, li jammonta għal madwar 1 minn kull 3 imwiet.³⁵ Minkejja tnaqqis fil-mortalità prematura minn mard kardjovaskulari f'hafna pajjiżi fl-Unjoni Ewropea, il-mard kardjovaskulari jibqa' l-aktar kawża komuni ta' mewt, billi jwassal għal madwar 1.7 miljun mewt kull sena fis-27 Stat Membru tal-UE, li huwa ekwivalenti għal 37 % tal-imwiet kollha³⁶. Barra minn hekk, hafna pazjenti jbatu mill-effetti fit-tul tal-mard kardjovaskulari³⁷, u jgħixu għal bosta snin b'dizabilità konsiderevoli. Huwa stmat li fl-Unjoni, madwar 53 miljun persuna kienu qed ibatu minn mard kardjovaskulari fl-2019, u dan jagħmel lill-mard kardjovaskulari l-akbar kawża ta' mewt illum³⁸.
14. Il-Konvenzjoni tan-Nazzjonijiet Uniti dwar id-Drittijiet ta' Persuni b'Dizabilità³⁹, li għaliha huma Parti l-Istati Membri kollha u l-UE, tirrikonoxxi li l-persuni b'dizabilità għandhom id-dritt għat-tgawdija tal-ogħla standard tas-saħħa li jista' jinkiseb mingħajr diskriminazzjoni bbażata fuq id-dizabilità u li l-Istati Partijiet għandhom jiehdu l-miżuri kollha xierqa biex jiżguraw l-aċċess tagħhom għal servizzi tas-saħħa li huma sensittivi għal kwistjonijiet ta'

³⁵European Society of Cardiology, Atlas of Cardiology (Atlas tal-Kardjoloġija), <https://eatlas.escardio.org/Atlas/ESC-Atlas-of-Cardiology>

European Society of Cardiology, Cardiovascular Realities 2024 (Realitajiet Kardjovaskulari 2024), <https://eatlas.escardio.org/Atlas/ESC-Atlas-of-Cardiology>

³⁶European Society of Cardiology, Atlas of Cardiology (Atlas tal-Kardjoloġija), <https://eatlas.escardio.org/Atlas/ESC-Atlas-of-Cardiology>

European Society of Cardiology, Cardiovascular Realities 2022 (Realitajiet Kardjovaskulari 2022), <https://eatlas.escardio.org/Atlas/ESC-Atlas-of-Cardiology>

³⁷GBD 2021 Diseases and Injuries Collaborators (2024). Global incidence, prevalence, years lived with disability (YLDs), disability-adjusted life-years (DALYs), and healthy life expectancy (HALE) for 371 diseases and injuries in 204 countries and territories and 811 subnational locations, 1990-2021: a systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2021 (Inċidenza globali, prevalenza, snin ta' hajja b'dizabilità (YLDs), snin ta' hajja aġġustati għad-dizabbiltà (DALYs), u stennija tal-ghomor fi stat tajjeb ta' saħħa (HALE) għal 371 marda u korriment f'204 pajjiżi u territorji u 811-il post subnazzjonali, 1990-2021: analizi sistematika għall-Istudju tal-Piż Globali tal-Mard 2021 - mhux disponibbli bil-Malti). *Lancet (London, England)*, 403(10440), 2133–2161. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(24\)00757-8](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(24)00757-8)

³⁸Timmis, A., Vardas, P., Townsend, N., Torbica, A., Katus, H., De Smedt, D., Gale, C. P., Maggioni, A. P., Petersen, S. E., Huculeci, R., Kazakiewicz, D., de Benito Rubio, V., Ignatiuk, B., Raisi-Estabragh, Z., Pawlak, A., Karagiannis, E., Treskes, R., Gaita, D., Beltrame, J. F., McConnachie, A., ... Atlas Writing Group, European Society of Cardiology (2022). European Society of Cardiology: cardiovascular disease statistics 2021 (statistika dwar il-mard kardjovaskulari 2021). *European heart journal*, 43(8), 716–799. <https://doi.org/10.1093/eurheartj/ehab892>

³⁹<https://www.un.org/disabilities/documents/convention/convoptprot-e.pdf>

ġeneru, inkluż ir-riabilitazzjoni relatata mas-saħħa (l-Artikolu 25). Madankollu, il-persuni b'dizabilità għadhom jirrapportaw htigijiet mhux issodisfati ferm oghla għal eżamijiet mediċi minn persuni mingħajr dizabilità (5 % kontra 1.4 % fl-2023)⁴⁰.

15. Il-piż ekonomiku tas-CVD huwa sostanzjali għall-pazjenti, is-sistemi tal-kura tas-saħħa, is-soċjetà, u l-familji tal-pazjenti. L-istima tal-kost totali tal-mard kardjovaskulari fl-Unjoni hija ta' €282 biljun fl-2021, li tirrappreżenta 2 % tal-PDG tal-Unjoni. L-istima tat-telf fil-produttività assoċjat mal-inkapaċità għax-xogħol u l-mortalità prematura kienet ta' €32 biljun u €15-il biljun rispettivament, u l-istima tal-kost tal-kura bla ħlas mill-ħbieb/qraba kienet ta' €79 biljun.⁴¹ L-investiment fil-promozzjoni tas-saħħa u l-prevenzjoni tal-mard kardjovaskulari u fis-sistemi tal-kura tas-saħħa huwa kruċjali sabiex jitnaqqas il-kost individwali tas-saħħa, jiġi żgurat suq tax-xogħol reżiljenti u tissaħħaħ il-kompetittività tal-UE⁴².
16. Il-piż tal-mard kardjovaskulari jaffettwa lin-nies u lill-pajjiżi b'mod mhux uniformi u jżid l-inugwaljanzi fl-Unjoni bejn il-gruppi soċjoekonomiċi u l-gruppi tal-popolazzjoni, il-pajjiżi u r-reġjuni. Determinanti aktar ġenerali tas-saħħa kardjovaskulari inkluż id-determinanti soċjoekonomiċi tas-saħħa, bħall-edukazzjoni, id-dhul, u l-kundizzjonijiet tal-ġajxien, kif ukoll id-determinanti kummerċjali, jaqdu rwol kruċjali f'dawn id-disparitajiet, u jinfluwenzaw kemm il-prevalenza kif ukoll l-impatt tal-mard kardjovaskulari f'komunitajiet differenti b'xi popolazzjonijiet u komunitajiet affettwati b'mod sproporzjonat. Il-promozzjoni tas-saħħa u l-istrategiji ta' prevenzjoni għandhom jiġu mmirati lejn dawn il-popolazzjonijiet b'riskju għoli b'enfasi fuq il-promozzjoni tas-saħħa u l-prevenzjoni tul il-ħajja b'rikonoxximent tal-inugwaljanzi ġenerazzjonali fis-saħħa kardjovaskulari.

⁴⁰ https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/product/page/HLTH_DH030

⁴¹ Luengo-Fernandez, R., Walli-Attaei, M., Gray, A., Torbica, A., Maggioni, A. P., Huculeci, R., Bairami, F., Aboyans, V., Timmis, A. D., Vardas, P., & Leal, J. (2023). Economic burden of cardiovascular diseases in the European Union: a population-based cost study (Il-piż ekonomiku tal-mard kardjovaskulari fl-Unjoni Ewropea: studju tal-kostijiet ibbażat fuq il-popolazzjoni - mhux disponibbli bil-Malti). *European heart journal*, 44(45), 4752–4767. <https://doi.org/10.1093/eurheartj/ehad583>.

⁴² Letta, E. (2024). Much more than a market (Hafna aktar minn suq - mhux disponibbli bil-Malti). <https://www.consilium.europa.eu/media/ny3j24sm/much-more-than-a-market-report-by-enrico-letta.pdf>

17. Is-sehem ta' mwiet minn mard kardjovaskulari huwa oghla fost in-nisa milli fost l-irġiel, u jammonta għal 35 % tal-imwiet kollha tan-nisa fl-UE⁴³. Il-mard kardjovaskulari għandu impatt aktar sever fuq in-nisa milli fuq l-irġiel peress li, pereżempju, in-nisa għandhom riskju oghla ta' mewt wara attakk tal-qalb. Il-fama kulturali żbaljata li l-mard kardjovaskulari għandu bħala "marda tal-irġiel" u n-nuqqas ta' għarfien dwar is-sintomi fin-nisa jistgħu jkunu parzjalment responsabbli għall-fatt li r-riskju ta' mortalità wara attakk tal-qalb huwa 20 % oghla fost in-nisa milli fost l-irġiel. Il-fatturi ta' riskju kardjovaskulari speċifiċi għan-nisa⁴⁴, inkluż menarċhe bikrija jew tard, menopawża, tqala^{45,46}, u kwistjonijiet oħra relatati mas-saħħa, spiss jiġu injorati fl-epidemjoloġija, id-dijanjozi u l-kura. In-nisa huma wkoll inqas probabbli li jirċievu trattamenti bbażati fuq l-evidenza għal kundizzjonijiet kardjovaskulari u huma aktar suxxettibbli li jesperjenzaw dewmien fil-kura. Dawn id-disparitajiet bejn il-ġeneri jenfasizzaw il-htieġa għal strateġiji kardjovaskulari mfassla apposta li jindirizzaw ir-riskji speċifiċi u l-isfidi tal-kura tas-saħħa li jiffaċċaw in-nisa.
18. Il-fatturi ta' riskju metaboliku inkluż pressjoni għolja, livelli għoljin ta' kolesterol, fosthom disfunzjonijiet lipidici li jintirtu, piż żejjed/obezià u livelli għoljin ta' zokkor fid-demm, flimkien ma' fatturi ta' riskju komportamentali, bħall-użu tat-tabakk, l-użu ta' prodotti oħra li fihom in-nikotina, il-konsum tal-alkoħol, l-istil ta' hajja sedentarja, in-nutrizzjoni hażina, u l-konsum għoli ta' melħ, zokkor u xaħam saturat huma prevalenti haħna fl-UE, u dan jissottolinja l-htieġa għal introduzzjoni akbar ta' programmi ta' prevenzjoni primarja u ta' promozzjoni tas-saħħa bbażati fuq l-evidenza u legiżlazzjoni tal-Unjoni aktar b'saħħitha li tindirizza d-determinanti kummerċjali għall-benefiċċju tal-ġenerazzjonijiet attwali u futuri.

⁴³https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Cardiovascular_diseases_statistics&oldid=629164#Deaths_from_cardiovascular_diseases

⁴⁴ European Society of Cardiology, Atlas of Cardiology (Atlas tal-Kardjoloġija), <https://eatlas.escardio.org/Atlas/ESC-Atlas-of-Cardiology>

European Society of Cardiology, Cardiovascular Realities 2024, (Realitajiet Kardjovaskulari 2024), <https://eatlas.escardio.org/Atlas/ESC-Atlas-of-Cardiology>

⁴⁵ O'Kelly, A. C., Michos, E. D., Shufelt, C. L., Vermunt, J. V., Minissian, M. B., Quesada, O., Smith, G. N., Rich-Edwards, J. W., Garovic, V. D., El Khoudary, S. R., & Honigberg, M. C. (2022). Pregnancy and Reproductive Risk Factors for Cardiovascular Disease in Women (Fatturi ta' riskju tal-mard kardjovaskulari fin-Nisa b'rabta mat-tqala u r-riproduzzjoni - mhux disponibbli bil-Malti). *Circulation research*, 130(4), 652–672. <https://doi.org/10.1161/CIRCRESAHA.121.319895>

⁴⁶ Roos-Hesselink, J. W., van der Zande, J. A., & Johnson, M. R. (2023). Pregnancy outcomes in women with heart disease: how to improve? (Eżiti tat-tqala fin-nisa b'mard tal-qalb: kif jistgħu jitjiebu? - mhux disponibbli bil-Malti). *European heart journal*, 44(17), 1541–1543. <https://doi.org/10.1093/eurheartj/ehad035>

19. Madwar 10 % tal-imwiet minn mard kardjovaskulari huma marbuta direttament mat-tipjip. Dawk li jpejpu għandhom riskju 30 % oghla li jiżviluppaw mard koronarju tal-qalb minn dawk li ma jpejpu. Id-duhhan minghand haddiehor huwa stmat li jżid ir-riskju ta' puplesija bl-istess ammont.⁴⁷
20. Rigward il-mard kardjovaskulari, l-effett tal-konsum dannuż tal-alkohol, irrISPettivament mil-livelli u t-tendenzi tax-xorb, huwa wiehed ta' hsara, partikolarment fil-każ ta' mard tal-qalb ipertensiv, puplesija emorragika, kardjomijopatiġa kkaġunata mill-alkohol, u fibrillazzjoni atriġali/taħbit mghaġġel.⁴⁸
21. Wiehed mill-aktar fatturi ta' riskju importanti għall-istil ta' hajja għall-mard kardjovaskulari huwa n-nutrizzjoni li mhix tajba għas-saħħa, u hemm evidenza għall-impatt ta', pereżempju, il-piż żejjed/l-obeziġa⁴⁹ u l-konsum għoli ta' xaħmijiet saturati, xaħmijiet trans, sodju u zokkor⁵⁰. It-tnaqqis tal-fatturi ta' riskju nutrizzjonali bħall-melħ eċċessiv, iz-zokkor, ix-xaħam saturat u l-konsum tal-aċidu xaħmi trans, li diġà jistgħu jkunu preżenti fit-tfuliġa, huwa kruċjali għall-prevenzjoni.
22. Id-determinanti kummerċjali, bħal prattiki ta' kummerċjalizzazzjoni dannużi⁵¹ li jippromwovu prodotti mhux tajbin għas-saħħa u jagħmlu l-għażliet tajbin għas-saħħa aktar diffiċli, ukoll jaqdu rwol kruċjali u għandhom jiġu indirizzati biex dawn ir-riskji jitnaqqsu b'mod effettiv. Huma meħtieġa sforzi biex jittejjeb l-għarfien tal-popolazzjoni, tal-organizzazzjonijiet u tas-sistemi dwar is-saħħa biex in-nies jiġu appoġġati fl-aċċess, il-fehim, il-valutazzjoni u l-użu ta' informazzjoni u servizzi b'modi li jippromwovu u jżommu saħħa tajba u benesseri.

⁴⁷ Gernun, S., Franzen, K. F., Mallock, N., Benthien, J., Luch, A., Mortensen, K., Drömann, D., Pogarell, O., Rütther, T., & Rabenstein, A. (2022). Cardiovascular functions and arterial stiffness after JUUL use (Funzjonijiet kardjovaskulari u ebusiġa arterjali wara l-użu tas-sigaretti elettronici JUUL - mhux disponibbli bil-Malti). *Tobacco induced diseases*, 20, 34. <https://doi.org/10.18332/tid/144317>

⁴⁸ <https://www.who.int/publications/i/item/9789240096745>

⁴⁹ Roberto, C. A., Swinburn, B., Hawkes, C., Huang, T. T., Costa, S. A., Ashe, M., Zwicker, L., Cawley, J. H., & Brownell, K. D. (2015). Patchy progress on obesity prevention: emerging examples, entrenched barriers, and new thinking (Progress irregolari fil-prevenzjoni tal-obeziġa: eżempji emergenti, ostakli stabbiliti, u hsieb ġdid - mhux disponibbli bil-Malti). *Lancet (London, England)*, 385(9985), 2400–2409. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(14\)61744-X](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(14)61744-X)

⁵⁰ Kotseva, K., De Backer, G., De Bacquer, D., Rydén, L., Hoes, A., Grobbee, D., Maggioni, A., Marques-Vidal, P., Jennings, C., Abreu, A., Aguiar, C., Badariene, J., Bruthans, J., Castro Conde, A., Cifkova, R., Crowley, J., Davletov, K., Deckers, J., De Smedt, D., De Sutter, J., ... EUROASPIRE Investigators* (2019). Lifestyle and impact on cardiovascular risk factor control in coronary patients across 27 countries: Results from the European Society of Cardiology ESC-EORP EUROASPIRE V registry (L-istil ta' hajja u l-impatt fuq il-kontroll tal-fatturi ta' riskju kardjovaskulari f'pazienti b'mard koronarju f'27 pajjiż: Riżultati mir-registru tas-Soċjetà Ewropea tal-Kardjologija ESC-EORP EUROASPIRE V. - mhux disponibbli bil-Malti). *European journal of preventive cardiology*, 26(8), 824–835. <https://doi.org/10.1177/2047487318825350>

⁵¹ <https://www.who.int/europe/publications/i/item/9789289061162>

23. Fattur ta' riskju importanti iehor għall-mard kardjovaskulari marbut mal-istil ta' hajja huwa l-inattività fiżika. Hemm evidenza qawwija li turi l-impatt tal-attività fiżika fuq it-tiġib tas-saħħa kardjovaskulari bil-potenzjal għal tnaqqis ta' 27 % fir-riskju relattiv ta' mortalità minn mard kardjovaskulari f'dawk li jinvolvu ruħhom f'livelli rakkomandati ta' attività fiżika⁵². Minkejja dan, hafna tfal u adulti għadhom 'il bogħod milli jilhqqu l-livelli ta' attività fiżika rakkomandati fil-linji gwida. Il-promozzjoni tal-attività fiżika u tal-programmi għaliha bbażati fuq l-evidenza għal persuni ta' kwalunkwe livell ta' kapaċità għandhom ikunu komponent ewlieni tal-prevenzjoni, it-trattament u r-riabilitazzjoni tal-mard kardjovaskulari.
24. Id-dijabete żżid ir-riskju ta' mard kardjovaskulari differenti, inkluż mard tal-arterji koronarji, insuffiċjenza tal-qalb, u puplesija.⁵³ Il-livelli għoljin ta' zokkor fid-demm assoċjati mad-dijabete jistgħu jagħmlu ħsara lill-vażi u lin-nervituri li jikkontrollaw il-qalb, li flimkien ma' funzjoni indebolita tal-kliwi jkomplu jżidu r-riskju ta' mard kardjovaskulari. Bl-istess mod, il-pazjenti b'mard kroniku tal-kliwi (CKD) juru wkoll riskju kardjovaskulari għoli, li jidhru bħala mard tal-arterji koronarji, insuffiċjenza tal-qalb, aritmiji, u mewt kardijaku għall-għarrieda. Għalhekk, il-ġestjoni effettiva kemm tad-dijabete kif ukoll tal-mard kroniku tal-kliwi - inkluż il-kontroll tal-livelli taz-zokkor fid-demm, tal-pressjoni tad-demm, u tal-kolesterol, dieta tajba għas-saħħa tal-qalb, l-attività fiżika, il-promozzjoni tal-aħjar saħħa perijodontali u l-evitar tat-tipjip/it-tabakk u n-nikotina u l-konsum dannuż tal-alkohol, irrISPettivament mil-livelli u t-tendenzi tax-xorb - huma kruċjali biex jiġi minimizzat ir-riskju ta' mard kardjovaskulari u kumplikazzjonijiet oħra mid-dijabete.
25. L-obeżità, li jista' jkollha għeruq komportamentali u ġenetiċi, hija ferm prevalenti fost il-pazjenti b'mard kardjovaskulari u taffettwa b'mod sinifikanti l-perkors u l-pronjożi tal-kundizzjoni. Din l-isfida teħtieġ programmi komprensivi, identifikazzjoni bikrija, u ġestjoni effettiva.

⁵² [https://www.escardio.org/Councils/Council-for-Cardiology-Practice-\(CCP\)/Cardiopactice/physical-activity-for-cardiovascular-prevention](https://www.escardio.org/Councils/Council-for-Cardiology-Practice-(CCP)/Cardiopactice/physical-activity-for-cardiovascular-prevention)

⁵³ Shah, A. D., Langenberg, C., Rapsomaniki, E., Denaxas, S., Pujades-Rodriguez, M., Gale, C. P., Deanfield, J., Smeeth, L., Timmis, A., & Hemingway, H. (2015). Type 2 diabetes and incidence of cardiovascular diseases: a cohort study in 1.9 million people (Id-dijabete tat-tip 2 u l-inċidenza tal-mard kardjovaskulari: studju ta' koorti fl-1.9 miljun persuna - mhux disponibbli bil-Malti). *The lancet. Diabetes & endocrinology*, 3(2), 105–113. [https://doi.org/10.1016/S2213-8587\(14\)70219-0](https://doi.org/10.1016/S2213-8587(14)70219-0)

26. Hemm rabta qawwija bejn is-saħħa kardjovaskulari u l-benesseri mentali. L-istress kroniku, id-disturbi tal-ansjetà, id-dipressjoni⁵⁴ u kundizzjonijiet oħra tas-saħħa mentali ġew assoċjati ma' żvilupp bikri ta' mard kardjovaskulari u saħħa kardjovaskulari subottimali fl-adulti żgħażaġh.⁵⁵ Fl-istess hin, il-mard kardjovaskulari stess jista' jwassal għal diffikultajiet tas-saħħa mentali, inkluż livelli oġhla ta' stress, ansjetà u dipressjoni.
27. Il-fatturi ta' stress ambjentali jikkontribwixxu wkoll għar-riskju ta' mard kardjovaskulari. Hemm fehim dejjem akbar tar-rabtiet bejn mard kardjovaskulari differenti u t-tniġġis tal-arja, l-esponiment għall-istorbju u ż-żieda fit-temperatura minħabba t-tibdil fil-klima⁵⁶, li jirrappreżentaw qasam kritiku ieħor għall-azzjoni. It-tibdil fil-klima, b'mod partikolari, jaggrava l-inugwaljanzi eżistenti fil-qasam tas-saħħa u b'mod partikolari għandu impatt fuq il-popolazzjonijiet vulnerabbli, li jirrikjedi prevenzjoni fis-setturi kollha. It-tniġġis tal-arja huwa l-kawża ambjentali ewlenija ta' mewt bikrija fl-UE, li jirriżulta fi 300,000 mewta prematura kull sena, prinċipalment minħabba mard mhux komunikabbli bħall-mard kardjovaskulari. Il-gruppi vulnerabbli - inkluż it-tfal, l-anzjani, dawk b'kundizzjonijiet sottostanti, u l-popolazzjonijiet soċjoekonomikament żvantaġġati - huma affettwati b'mod sproporzjonat. Iż-żidiet fil-livelli tat-tniġġis mill-partikoli huma direttament marbuta ma' riskju oġhla ta' mewt kardjovaskulari. Adulti li huma esposti għal duħħan mingħand haddieħor, jiffaċċjaw riskju oġhla li jiżviluppaw mard tal-arterji koronarji ta' 25-30 % u riskju oġhla ta' puplesija ta' 20-30 %⁵⁷. Barra minn hekk, l-istorbju ambjentali jikkontribwixxi għal inċidenza akbar ta' ipertensjoni arterjali, infart mijokardjali, u puplesija^{58,59}. Dawn is-sejbiet jenfasizzaw il-

⁵⁴ Borkowski, P., & Borkowska, N. (2024). Understanding Mental Health Challenges in Cardiovascular Care (Nifhmu l-Isfidi tas-Saħħa Mentali fil-Kura Kardjovaskulari - mhux disponibbli bil-Malti). *Cureus*, 16(2), e54402. <https://doi.org/10.7759/cureus.>

⁵⁵ Kwapong, Y. A., Boakye, E., Khan, S. S., Honigberg, M. C., Martin, S. S., Oyeka, C. P., Hays, A. G., Natarajan, P., Mamas, M. A., Blumenthal, R. S., Blaha, M. J., & Sharma, G. (2023). Association of Depression and Poor Mental Health With Cardiovascular Disease and Suboptimal Cardiovascular Health Among Young Adults in the United States (L-Assoċjazzjoni tad-Dipressjoni u l-Problemi tas-Saħħa Mentali mal-Mard Kardjovaskulari u s-Saħħa Kardjovaskulari Subottimali fost l-Adulti Żgħażaġh fl-Istati Uniti - mhux disponibbli bil-Malti). *Journal of the American Heart Association*, 12(3), e028332. <https://doi.org/10.1161/JAHA.122.028332>

⁵⁶ Münzel, T., Hahad, O., Sørensen, M., Lelieveld, J., Duerr, G. D., Nieuwenhuijsen, M., & Daiber, A. (2022). Environmental risk factors and cardiovascular diseases: a comprehensive expert review (Fatturi ta' riskju ambjentali u mard kardjovaskulari: rieżami komprensiv minn esperti - mhux disponibbli bil-Malti). *Cardiovascular research*, 118(14), 2880–2902. <https://doi.org/10.1093/cvr/cvab316>

⁵⁷ Adegboye O. A., Alele F. O., Castellanos M. E., Pak A. & Emeto T. I. (2023). Editorial: Environmental stressors, multi-hazards and their impact on health (Editorjal: Fatturi ta' stress ambjentali, perikli multipli u l-impatt tagħhom fuq is-saħħa - mhux disponibbli bil-Malti). *Front. Public Health*. 11:1231955. doi: 10.3389/fpubh.2023.1231955

⁵⁸ European Society of Cardiology, Atlas of Cardiology (Atlas tal-Kardjoloġija), <https://eatlas.escardio.org/Atlas/ESC-Atlas-of-Cardiology>

European Society of Cardiology, Cardiovascular Realities 2024 (Realitajiet Kardjovaskulari 2024), <https://eatlas.escardio.org/Atlas/ESC-Atlas-of-Cardiology>

⁵⁹ Münzel, T., Herzog, J., Schmidt, F. P. & Sørensen, M. Environmental stressors and cardiovascular disease: the evidence is growing (Fatturi ta' stress ambjentali u mard kardjovaskulari: l-evidenza qed tiżdied - mhux disponibbli bil-Malti). (2017) *European Heart Journal*, 38(29), 2297–2299, <https://doi.org/10.1093/eurheartj/ehx306>

htieġa kritika li jiġu indirizzati l-fatturi ta' stress ambjentali bħala parti mill-istrategġiji komprensivi għall-prevenzjoni tal-mard kardjovaskulari.

28. Qasam importanti għat-titjib jinsab fl-espansjoni u l-ottimizzazzjoni tal-kopertura tal-iskrinjar ibbażat fuq l-evidenza fl-Istati Membri kollha għal fatturi ta' riskju speċifiċi tal-mard kardjovaskulari. Billi ntejbu d-detezzjoni bikrija ta' kundizzjonijiet bħall-ipertensjoni, id-disturbi fir-ritmu tal-qalb, id-dijabete, il-mard tal-kliewi, jew id-disfunzjonijiet fil-metaboliżmu tal-lipidi, nistgħu nindirizzaw aħjar il-mard kardjovaskulari inkluż dak mhux marbut ma' fatturi modifikabbli. It-tishih ta' dawn l-isforzi joffri potenzjal sinifikanti biex jitnaqqas il-piż ta' fatturi ta' riskju mhux dijanjostikati u mhux ġestiti biex jittejjbu l-eżiti tas-saħħa permezz ta' intervent aktar bikri.
29. Hemm evidenza li tissuggerixxi li t-tilqim kontra l-infezzjonijiet (bħall-influwenza⁶⁰, dik pnemokokkali⁶², is-SARS-CoV-2⁶³, u l-virus respiratorju sinċizjali⁶⁴) huwa partikolarment importanti għall-pazjenti b'riskju kardjovaskulari akbar jew b'mard kardjovaskulari eżistenti b'mod partikolari fost l-anzjani. It-tishih tal-kampanji ta' sensibilizzazzjoni u l-enfasi fuq il-protezzjoni kardjovaskulari li l-vaċċini joffru f'dawn il-gruppi friskju għoli huma importanti għat-titjib tar-rati tat-tilqim u l-eżiti generali tas-saħħa.
30. Persuni b'mard kardjovaskulari komuni, bħal insuffiċjenza tal-qalb, mard kardijaku strutturali, jew kundizzjonijiet li jintirtu bħall-iperkolesterolemija fil-familja (FH) jew livelli elevati ta' lipoproteina (a), spiss jiġu dijanjostikati tard matul il-marda tagħhom, u b'hekk jitilfu

⁶⁰ Modin, D., Lassen M. C. H., Claggett, B., Johansen, N. D., Keshtkar-Jahromi, M., Skaarup, K. G., Nealon, J., Udell J. A., Vardeny O., Solomon, S. D., Gislason, G. & Biering-Sørensen, T. (2023) Influenza vaccination and cardiovascular events in patients with ischaemic heart disease and heart failure: A meta-analysis (It-tilqim tal-influwenza u l-avvenimenti kardjovaskulari f'pazjenti b'mard iskemiku tal-qalb u insuffiċjenza tal-qalb: metaanalizi - mhux disponibbli bil-Malti). *Eur J Heart Fail.*, 25(9), 1685-1692. doi: 10.1002/ehf.2945. Epub 2023 Jul 5.

⁶¹ Udell, J. A., Zawi, R., Bhatt, D. L., Keshtkar-Jahromi, M., Gaughran, F., Phrommintikul, A., Ciszewski, A., Vakili, H., Hoffman, E. B., Farkouh, M. E., & Cannon, C. P. (2013). Association between influenza vaccination and cardiovascular outcomes in high-risk patients: a meta-analysis (Assoċjazzjoni bejn it-tilqim tal-influwenza u l-eżiti kardjovaskulari f'pazjenti b'riskju għoli: metaanalizi - mhux disponibbli bil-Malti). *JAMA*, 310(16), 1711-1720. <https://doi.org/10.1001/jama.2013.279206>

⁶² Vlachopoulos, C. V., Terentes-Printzios, D. G., Aznaouridis, K. A., Pietri, P.G. & Stefanadis, C. I. (2015) Association between pneumococcal vaccination and cardiovascular outcomes: a systematic review and meta-analysis of cohort studies (Assoċjazzjoni bejn it-tilqim pnemokokkali u l-eżiti kardjovaskulari: rieżami sistematiku u metaanalizi tal-istudji tal-koorti - mhux disponibbli bil-Malti). *Eur J Prev Cardiol.*, 22(9), 1185-99. doi: 10.1177/2047487314549512. Epub 2014 Sep 24.

⁶³ Xie, Y., Xu, E., Bowe, B., & Al-Aly, Z. (2022). Long-term cardiovascular outcomes of COVID-19 (Eżiti kardjovaskulari fit-tul tal-COVID-19 - mhux disponibbli bil-Malti). *Nature medicine*, 28(3), 583-590. <https://doi.org/10.1038/s41591-022-01689-3>.

⁶⁴ Shi, T., Vennard, S., Jasiewicz, F., Brogden, R., Nair, H.; RESCEU Investigators. (2022) Disease Burden Estimates of Respiratory Syncytial Virus related Acute Respiratory Infections in Adults With Comorbidity: A Systematic Review and Meta-Analysis (L-Istima tal-Piż tal-Infezzjonijiet Respiratorji Sinċizjali marbuta mal-Infezzjonijiet Respiratorji Akuti f'Adulti b'Komorbożità: Rieżami sistematiku u Metaanalizi - mhux disponibbli bil-Malti). *J Infect Dis.*, 226(Suppl 1): S17-S21. doi: 10.1093/infdis/jiab040.

opportunità importanti biex idewmu l-progressjoni. Dan iwassal għal piż tqil bla bżonn ta' morbożità, dhul l-isptar u mewt prematura. L-implimentazzjoni ta' kampanji ta' sensibilizzazzjoni pubblika dwar il-mard kardjovaskulari u enfasi akbar fuq l-identifikazzjoni bikrija jistgħu jgħinu biex dawn il-kundizzjonijiet jiġu identifikati aktar malajr, u potenzjalment inaqqsu l-gravità u jtejbu l-ġestjoni tal-marda. Barra minn hekk, il-programmi ta' ġestjoni tal-mard jistgħu jikkontribwixxu wkoll għal eżiti tas-saħħa aħjar.

31. Il-mard rari, l-aktar ta' orġini ġenetika spiss ma jiġix dijanjostikat bizżejjed u jiġi ġestit hażin u jbati minn dewmien fid-dijanjożi minhabba nuqqas ta' għarfien mediku u għarfien insuffiċjenti ta' dawn il-kundizzjonijiet, li jikkontribwixxi għal piż soċjali u finanzjarju konsiderevoli għall-individwi affettwati kif ukoll għall-familji u dawk li jieħdu ħsiebhom. Dan japplika b'mod partikolari għal mard kardjovaskulari rari⁶⁵. Jekk jithallew mhux dijanjostikati u mhux ġestiti, dawn il-kundizzjonijiet jistgħu jwasslu għal kumplikazzjonijiet kardjovaskulari ta' theddida għall-ħajja, bħall-attakki tal-qalb jew il-mewt għall-għarrieda f'età żgħira, li normalment isehħu f'persuni li altrimenti jkunu f'saħħithom. Jehtieg li l-professjonisti fil-qasam tal-kura tas-saħħa jkunu edukati u mharrġa b'mod adegwat u jkollhom aċċess għal networks ta' ċentri ta' esperti bħan-Networks ta' Referenza Ewropej, inkluż ERN Guard-Heart, VASCERN u ċ-ċentri nazzjonali ta' għarfien espert li jiffaċilitaw l-aċċess għad-dijanjożi u t-trattament ta' mard rari u kumpless tal-qalb u tas-sistema vaskulari⁶⁶.
32. L-aċċess u d-disponibbiltà ta' trattamenti effettivi inkluż trattamenti eżistenti u godda bbażati fuq l-evidenza li joffru benefiċċju sinifikanti għas-saħħa huma meħtieġa u, minkejja l-piż enormi fuq il-kura tas-saħħa, l-għadd ta' mediċini godda għall-mard kardjovaskulari li qed jiġu żviluppati huwa limitat. Huma meħtieġa innovazzjoni u riċerka ffukati fuq l-akbar htigijiet mhux issodisfati biex jiġu żviluppati dijanjostika u trattamenti godda, personalizzati għall-htigijiet tal-pazjenti, li huma integrati f'mudelli ta' kura u jsiru aċċessibbli b'mod ġenerali.
33. L-Artikolu 108 tar-Regolament (UE) 2017/745 tal-Parlament Ewropew u tal-Kunsill tal-5 ta' April 2017 dwar apparati mediċi jirrikjedi li l-Kummissjoni u l-Istati Membri jieħdu miżuri xierqa biex jinkoraġġixxu l-istabbiliment ta' registri u banek ta' data għal tipi speċifiċi ta' apparati li jikkontribwixxu għall-evalwazzjoni indipendenti tas-sikurezza u l-prestazzjoni fit-tul tal-apparati u b'hekk jistabbilixxi prinċipji komuni għall-ġbir ta' informazzjoni komparabbli. Tali data komparabbli u indipendenti dwar is-sikurezza u l-prestazzjoni fit-tul ta' apparati

⁶⁵ <https://www.orpha.net/en/disease/classification/group/156265?orphaCode=97929&firstParent=1&name=Rare-cardiac-disease&mode=name>

⁶⁶ https://health.ec.europa.eu/rare-diseases-and-european-reference-networks/european-reference-networks_mt

kardjovaskulari impjantabbli hija meħtieġa biex tittejjeb aktar il-kwalità tat-trattament tal-mard kardjovaskulari.

34. Il-pazjenti b'mard kardjovaskulari spiss ikunu friskju għoli ta' event jew mard ieħor kardjovaskulari, pereżempju s-sindromu metaboliku kardjorenali (CRM) li huwa definit bħala disturb tas-saħħa attribwibbli għall-obeżità, id-dijabete tat-tip 2, il-mard kroniku tal-kliewi u l-mard kardjovaskulari. Biex tittejjeb il-pronjożi, huwa kruċjali li jiġu implimentati strateġiji effettivi ta' prevenzjoni sekondarja li jiffukaw fuq il-kontroll tal-fatturi ta' riskju, it-tisħiħ tal-edukazzjoni tal-pazjenti u t-tisħiħ tal-għarfien dwar is-saħħa. Barra minn hekk, l-involvement tal-pazjenti fuq livell individwali, bhat-teħid ta' deċiżjonijiet kondiviz, u fuq livell kollettiv, bħall-konsultazzjoni tal-organizzazzjonijiet tal-pazjenti, jgħin biex jiġu promossi miżuri mmirati lejn it-titjib tas-saħħa kardjovaskulari. L-għoti ta' sistemi robusti ta' appoġġ għall-pazjenti jista' jtejjeb b'mod sinifikanti l-aderenza mal-pjan ta' trattament.
35. Il-pazjenti b'mard kardjovaskulari jibbenefikaw b'mod sinifikanti minn aċċess f'waqtu għas-servizzi ta' riabilitazzjoni, li jistgħu jtejjbu l-eżiti funzjonali u jnaqqsu l-probabbiltà ta' rikorrenza. L-iżgurar tad-disponibbiltà u l-aċċessibbiltà mifruxa tal-programmi ta' riabilitazzjoni kardijaka u newroloġika huwa essenzjali għall-irkupru olistiku tal-pazjenti u biex tiġi żgurata s-saħħa fit-tul. Sabiex tiġi massimizzata l-effettività tagħhom, dawn il-programmi għandhom jiffasslu skont il-htigijiet u ċ-ċirkostanzi individwali tal-pazjenti.
36. Ma jistax jintlaħaq tnaqqis sinifikanti fil-piż tal-mard kardjovaskulari madwar l-Unjoni mingħajr ma jitqiesu l-htigijiet tal-popolazzjoni tagħha fil-qasam tal-prevenzjoni, id-detezzjoni bikrija, id-dijanjożi, it-trattament u r-riabilitazzjoni tal-mard kardjovaskulari, kif ukoll fatturi ta' stress ambjentali u komorbożitajiet. Sabiex tinkiseb l-ekwità fil-qasam tas-saħħa, għandha tingħata attenzjoni speċifika għall-htigijiet u l-kundizzjonijiet ta' gruppi vulnerabbli li huma affettwati minn piż oghla ta' mard u stennija tal-ghomor aktar baxxa.
37. L-Istati Membri qed jaħdmu biex jilhqnu l-miri tal-Organizzazzjoni Dinjija tas-Saħħa għall-Mard mhux Komunikabbli u l-Għanijiet ta' Żvilupp Sostenibbli tan-Nazzjonijiet Uniti, b'mod partikolari l-għan 3.4, li titnaqqas b'terz il-mortalità prematura mill-mard mhux komunikabbli. Ir-Raba' Laqgħa ta' Livell Għoli tal-Assemblea Ġenerali tan-NU dwar il-Prevenzjoni u l-Kontroll ta' mard mhux komunikabbli ser titlaqqa' fl-2025.

JISTIEDEN LILL-ISTATI MEMBRI BIEX

38. JADOTTAW jew jaġġornaw, jekk xieraq u fejn mehtieg, miżuri b'rabta mas-saħħa kardjovaskulari, fil-qafas ta' aġendi strateġiċi awtonomi jew usa' għall-Mard Mhux Komunikabbli, li jirriflettu wkoll l-eżiti tal-Azzjonijiet Kongunti fil-kuntest nazzjonali, li jinvolvu l-partijiet ikkonċernati rilevanti, bil-ħsieb li:

- a) jissahħu l-politiki dwar il-promozzjoni tas-saħħa u l-prevenzjoni primarja tul il-ħajja biex jitnaqqsu l-mortalità prematura u l-morbożità fil-livell tal-popolazzjoni billi jiġu identifikati l-aktar politiki u miżuri effettivi biex jintlaħqu u jiġu ttrattati individwi f'riskju għoli li jiżviluppaw mard kardjovaskulari bħala parti minn approċċ integrat għall-mard mhux komunikabbli;
- b) jittiehdu miżuri biex jittejjeb l-għarfien tal-popolazzjoni dwar is-saħħa;
- c) jiġu indirizzati d-determinanti soċjali bħall-istatus soċjoekonomiku li jinfluwenzaw l-aċċess għall-kura tas-saħħa kif ukoll aspetti relatati mal-ġeneru u mal-età; u jiġu introdotti programmi edukattivi komprensivi fl-iskejjel, fil-postijiet tax-xogħol, u fil-komunitajiet biex jiżdiedu s-sensibilizzazzjoni u l-għarfien dwar l-importanza tas-saħħa kardjovaskulari, b'enfasi fuq l-impatt tal-ġhażliet tal-istil ta' ħajja;
- d) jiġu indirizzati l-perikli għas-saħħa kardjovaskulari fil-politiki tagħhom dwar is-saħħa u s-sikurezza okkupazzjonali (OSH);
- e) tiżdied il-prevenzjoni sekondarja permezz ta' kontrolli tas-saħħa kardjovaskulari bbażati fuq l-evidenza li jinkorporaw skrinjar f'waqtu, detezzjoni bikrija u dijanjostika ta' preċiżjoni mfassla għal htigijiet differenti tal-popolazzjoni, inkluż il-valutazzjoni tal-funzjoni tal-kliewi;

- f) inkluz azzjonijiet imfassla biex jitnaqqsu l-fatturi ta' riskju nutrizzjonali, bhall-konsum għoli ta' melh, xaham saturat u zokkor, u l-konsum baxx ta' ċereali integrali⁶⁷, frott u ħaxix⁶⁸, pereżempju permezz tar-riformulazzjoni tal-ikel, kampanji tas-saħħa pubblika biex jinkoraġġixxu għażliet ta' dieta aktar tajbin għas-saħħa u l-indirizzar ta' determinanti kummerċjali bhall-kummerċjalizzazzjoni;
- g) titqies il-konnessjoni bejn il-mard kardjovaskulari u d-dijabete u l-obeżità, u inkluz, kif meħtieġ, azzjonijiet komprensivi biex jiġu indirizzati u ġestiti dawn il-kundizzjonijiet;
- h) jiġu implimentati interventi komprensivi biex jiġu miġġielda u evitati l-ħsara relatata mal-alkoħol, l-użu tat-tabakk, u prodotti oħra relatati mat-tabakk li fihom jew ma fihomx in-nikotina;
- i) tittejjeb is-saħħa kardjovaskulari billi jiġu implimentati politiki maqbula ta' Tniġġis Żero u billi jiġu indirizzati d-determinanti ambjentali permezz ta', fejn xieraq, miżuri li jnaqqsu t-tniġġis tal-arja u dak akustiku; jithegħġu l-prattiki ambjentali sostenibbli, jiġi promoss l-ippjanar urban u t-trasport "tajbin għas-saħħa", jiġi żgurat li l-impatti tat-tibdil fil-klima u fatturi oħra ta' stress ambjentali jiġu integrati bis-shih fl-azzjonijiet ta' politika relatati mal-mard kardjovaskulari li jibnu fuq l-approċċ "Saħħa Waħda". Tittejjeb ukoll il-protezzjoni preventiva tas-saħħa kontra l-effetti tas-shana, jiġifieri permezz ta' azzjonijiet fil-qasam tas-saħħa kontra l-effetti tas-shana;
- j) jittejjeb l-aċċess ugwali għal kura tas-saħħa ta' kwalità għall-mard kardjovaskulari billi jiġu promossi, kif meħtieġ, soluzzjonijiet innovattivi u ta' preċiżjoni fil-qasam tal-kura tas-saħħa, inkluz l-adozzjoni ta' teknoloġiji avvanzati bħad-dijanostika mmexxija mill-IA u t-telemedicina;
- k) jittejjeb l-aċċess ugwali għar-riabilitazzjoni kardjovaskulari u newroloġika billi tiġi estiża d-disponibbiltà ta' programmi mfassla apposta fl-ambjenti kollha tal-kura tas-saħħa, jiġi żgurat

⁶⁷ Ross, A. B., van der Kamp, J. W., King, R., Lê, K. A., Mejbourn, H., Seal, C. J. & Thielecke F; Healthgrain Forum. (2017) Perspective: A Definition for Whole-Grain Food Products-Recommendations from the Healthgrain Forum (Perspettiva: Definizzjoni għal Prodotti tal-Ikel Minn Ċereali Integrali - Rakkomandazzjonijiet mill-Healthgrain Forum - mhux disponibbli bil-Malti). *Adv Nutr.*, 8(4):525-531. doi: 10.3945/an.116.014001.

⁶⁸ Wang, D. D., Li, Y., Bhupathiraju, S. N., Rosner, B. A., Sun, Q., Giovannucci, E. L., Rimm, E. B., Manson, J. E., Willett, W. C., Stampfer, M. J., & Hu, F. B. (2021). Fruit and Vegetable Intake and Mortality: Results From 2 Prospective Cohort Studies of US Men and Women and a Meta-Analysis of 26 Cohort Studies (Konsum baxx ta' Frott u Ħaxix u Mortalità: Riżultati Minn Żewġ Studji Prospettivi ta' Koorti tal-Irgiel u n-Nisa tal-Istati Uniti u Metaanalizi ta' 26 Studju ta' Koorti - mhux disponibbli bil-Malti). *Circulation*, 143(17), 1642–1654. <https://doi.org/10.1161/CIRCULATIONAHA.120.048996>

li l-pazjenti jirċievu l-appoġġ kontinwu meħtieġ għall-irkupru u l-ġestjoni ottimali tas-saħħa kardjovaskulari;

- l) jissahħu l-attivitajiet ta' taħriġ għall-haddiema fil-qasam tal-kura tas-saħħa, l-attivitajiet ta' komunikazzjoni, inkluż dawk bejn il-haddiema fil-qasam tal-kura tas-saħħa u l-pazjenti, u l-interventi mmirati lejn it-titjib tal-aderenza terapewtika u l-promozzjoni ta' stili ta' ħajja tajbin għas-saħħa għall-persuni affettwati minn mard kardjovaskulari u/jew fatturi ta' riskju relatati;
- m) jithegħgu rabtiet aktar mill-qrib bejn is-setturi tas-saħħa u tal-attività fizika biex l-attività fizika tiġi integrata/adattata ahjar fil-ġestjoni tal-kura għall-pazjenti b'mard kardjovaskulari u b'mard mhux komunikabbli ieħor billi jiġu promossi, u fejn xieraq preskritti, attività fizika adattata/attivitajiet sportivi tajbin għas-saħħa għal persuni b'mard kardjovaskulari/friskju ta' mard kardjovaskulari li jinkludu persuni f'kull livell ta' kapaċità fizika;
- n) jiġu indirizzati d-disturbi tal-irqad u dawk relatati mal-irqad bħala determinanti tas-saħħa kardjovaskulari, biex tiġi pprovduta informazzjoni ahjar dwar l-importanza tal-irqad ta' kwalità tajba, u detezzjoni, ġestjoni u trattament ahjar ta' disturbi tal-irqad;
- o) jitqiesu l-possibiltajiet li jiġu ffaċilitati l-flussi ta' informazzjoni lejn u minn persuni li jgħixu b'kundizzjonijiet ta' saħħa mentali rigward l-impatti potenzjali tal-kundizzjoni tagħhom fuq is-saħħa kardjovaskulari tagħhom, u l-promozzjoni ta' kontrolli regolari għall-prevenzjoni ta' problemi kardjovaskulari;
- p) titqies il-promozzjoni fuq livell nazzjonali, reġjonali jew lokali, kif meħtieġ, l-installazzjoni u l-użu ta' defibrillaturi awtomatiċi esterni (DAE) kemm fl-isptarijiet kif ukoll barra minnhom inkluż fil-komunitajiet u fiċ-ċentri ta' attività fizika u l-implimentazzjoni jew it-tishih ta' inizjattivi għal kura kardijaka ta' emerġenza urgenti ta' kwalità għolja, li jindirizzaw b'mod speċifiku l-arrest kardijaku. Dawn l-inizjattivi jistgħu jinkludu kampanji ta' edukazzjoni pubblika u ta' sensibilizzazzjoni, taħriġ ta' servizzi ta' emerġenza, manutenzjoni regolari tad-DAE, u koordinazzjoni bejn is-servizzi ta' emerġenza.

JISTIEDEN LILL-KUMMISSJONI EWROPEA

39. TIEHU AZZJONIJIET dwar is-saħħa kardjovaskulari abbażi tal-Pjan tal-Ewropa biex Jingheleb il-Kanċer abbażi ta' qafas integrat li jinkludi miżuri preventivi (primarji, sekondarji u terzjarji) fil-qasam tas-saħħa u l-promozzjoni tas-saħħa, filwaqt li tippromwovi diskussjoni dwar modi aħjar biex jiġu promossi l-iskrinjar sistematiku, it-tilqim, l-ghazliet ta' trattament komprensiv u programmi robusti ta' riabilitazzjoni fis-sistemi nazzjonali tas-saħħa. Dawn l-azzjonijiet għandhom jimmiraw speċifikament lejn it-tnaqqis ta' fatturi ewlenin ta' riskju modifikabbli identifikati li huma prevalenti fl-istati membri kollha tal-UE. Il-fatturi ta' riskju għandhom jinkludu livell baxx ta' għarfien dwar is-saħħa, riskji għas-saħħa mentali irrispettivament mill-età, u riskji marbuta mal-bilanċ bejn ix-xogħol u l-ħajja privata u l-preservazzjoni kontinwa tal-kapaċità tax-xogħol u dik soċjali.
40. TIDENTIFIKA interventi effettivi fil-qasam tas-saħħa pubblika għall-prevenzjoni tal-mard mhux komunikabbli, b'attenzjoni partikolari għall-mard kardjovaskulari permezz tal-Portal tal-Aħjar Prattiki tal-UE u rieżami komprensiv tal-istudji eżistenti u tal-programmi ta' suċċess fl-UE kollha.
41. TIPFROMWOVI investimenti f'inizjattivi ta' riċerka u żvilupp biex jiġu mifhuma aħjar il-mekkaniżmi strutturali li permezz tagħhom il-fatturi ta' riskju jaffettwaw il-mard mhux komunikabbli u, b'mod partikolari, is-saħħa kardjovaskulari u jiġu żviluppati risponsi innovattivi u effettivi fil-qasam tas-saħħa pubblika għal dawn l-isfidi strutturali. Dan jinkludi l-iżvilupp ta' oqfsa ta' kompetenza u ta' taħriġ għall-edukazzjoni terapewtika tal-pazjenti, adattati għall-qasam kardjovaskulari, sabiex jittejjbu l-livell ta' awtonomizzazzjoni u ta' awtonomija tal-pazjenti. Ir-riċerka għandu jkollha wkoll l-għan li tappoġġa u tespandi, kif meħtieġ, ir-reġistri tal-mard kardjovaskulari u l-integrazzjoni tad-data fl-UE kollha kif ukoll tappoġġa l-kollaborazzjoni akkademika.

42. TIŻGURA li l-finanzjament disponibbli tal-UE jintuża biex dawn l-interventi jiġu implimentati b'mod ġenerali, filwaqt li tiżgura wkoll li dawn ikunu jistgħu jiġu adattati għall-bżonnijiet nazzjonali.
43. TIEHU AZZJONIJIET, pereżempju tqis programm tal-UE għat-tnaqqis tal-melħ, kif ukoll inizzjattivi kongunti biex jittejjbu l-attivitajiet ta' riformulazzjoni tal-ikel u jiġu indirizzati d-determinanti kummerċjali tas-saħħa billi tiġi appoġġata bidla fil-paradigma u bidliet fl-attitudni tal-konsumaturi minn età żgħira. Tali azzjonijiet għandhom ikunu bbazati fuq evidenza robusta u jagħtu preferenza lil miżuri fuq livell tal-popolazzjoni kollha u tas-sistema kollha li jindirizzaw konsum għoli ta' melħ, zokkor, xaħam saturat, u aċidi xaħmin trans, kif ukoll l-obezità, il-piż żejjed, l-istili ta' ħajja sedentari, it-tipjip u l-użu ta' prodotti tan-nikotina u l-alkoħol, filwaqt li jenfasizzaw interventi bikrija li jibdew mit-tfulija biex jiġu stabbiliti drawwiet ta' dieta tajbin għas-saħħa u jiżdiedu kemm l-għarfien dwar in-nutrizzjoni kif ukoll dwar is-saħħa.
44. TADOTTA, fejn xieraq, proposti legiżlattivi u tkompli taħdem fuq il-miżuri mhabbra skont il-pjan tal-Ewropa biex Jingheleb il-Kanċer, b'enfasi speċjali fuq l-inizzjattivi relatati mad-determinanti tas-saħħa inkluż id-determinanti soċjoekonomiċi u kummerċjali. Dan għandu jinkludi l-evalwazzjoni u r-reviżjoni tal-legiżlazzjoni dwar it-tabakk, b'mod partikolari billi tindirizza t-tħassib dwar l-aċċess taż-żgħażaġh għal prodotti ġodda tat-tabakk u tan-nikotina⁶⁹ kif ukoll il-miżuri legiżlattivi u mhux legiżlattivi, għall-prevenzjoni u t-tnaqqis tal-ħsara relatata mal-alkoħol u t-titjib tal-promozzjoni tas-saħħa permezz tal-aċċess għal dieti tajbin għas-saħħa u l-attività fiżika⁷⁰.

⁶⁹ara l-Ittra ta' Missjoni minn Ursula von der Leyen lill-Kummissarju nnominat għas-saħħa u l-benesseri tal-annimali.

⁷⁰ara l-paragrafu 41 tal-konklużjonijiet tal-Kunsill dwar il-Futur tal-Unjoni Ewropea tas-Saħħa (ara r-referenza22).

45. TEŻAMINA l-fattibilità ta' dawn li ġejjin u tipproponihom jekk xieraq:

- a) f'konformità mar-regoli nazzjonali u Ewropej dwar il-protezzjoni tad-data, skont il-qafas applikabbli attwali, timmobilizza l-infrastrutturi tas-saħħa diġitali eżistenti u futuri biex ittejjeb l-użu primarju ta' rekords elettronici standardizzati tas-saħħa għall-kura tal-pazjenti u t-teħid ta' deċiżjonijiet klinici fis-saħħa kardjovaskulari u, fejn xieraq, tavvanza l-użi sekondarji għar-riċerka u l-innovazzjoni. Dan jinkludi l-konsolidazzjoni ta' data frammentata biex jiġu ffaċilitati kemm il-kura diretta tal-pazjenti kif ukoll l-attività ta' riċerka rigward il-mard ċirkulatorju kollu, kif ukoll il-progress fl-użu ta' mudelli tad-data u l-istandardizzazzjoni ta' din id-data fir-rekords elettronici tal-kura tas-saħħa (EHRs) u fis-settijiet tad-data tar-reġistru tal-kura tas-saħħa. Fejn xieraq, dawn l-isforzi għandhom jappoġġaw għir ta' data aktar komprensiv, jinfurmaw l-iżvilupp tal-politika, itejbu l-eżiti klinici u jmxu 'l quddiem inizjattivi tas-saħħa pubblika allinjati mal-agenda tal-UE dwar is-saħħa kardjovaskulari;
- b) li jinbena fuq il-hidma tad-WHO, l-OECD, l-Eurostat u l-ECDC għall-monitoraġġ, id-dokumentazzjoni u d-disseminazzjoni tal-informazzjoni dwar l-iżviluppi fil-qasam tas-saħħa kardjovaskulari. Dawn l-isforzi għandhom jiffukaw fuq il-promozzjoni u l-adattament ta' inizjattivi ta' suċċess fil-qasam tas-saħħa fl-Istati Membri u bejniethom inkluz, fejn xieraq, bl-użu tal-istrumenti eżistenti rilevanti għall-pazjenti biex titkejjel il-kwalità tal-ħajja u l-eżiti rrapportati mill-pazjenti fis-saħħa kardjovaskulari fuq livell Ewropew;
- c) l-istabbiliment jew l-użu ta' network eżistenti ta' esperti fil-Pjattaforma tal-Politika tas-Saħħa biex jiġu diskussi l-proċessi ta' riabilitazzjoni kardijaka u ta' wara puplesija fl-UE u, fejn xieraq, jiġu integrati soluzzjonijiet tas-saħħa diġitali biex itejbu l-ilħuq u l-effettività tas-servizzi ta' riabilitazzjoni;

- d) li jingħata appoġġ għall-progress fir-riċerka bażika u traslazzjonali - inkluż dik ibbażata fuq is-saħħa pubblika u dik epidemjoloġika - fis-saħħa kardjovaskulari u l-fatturi ta' riskju sottostanti u l-impatt rispettiv tagħhom. Dan ser itejjeb il-fehim tal-kawżi u l-mekkaniżmi tal-mard kardjovaskulari, inkluż l-effetti tat-tniġġis, il-fastidju, l-istili ta' ħajja, it-tibdil fil-klima u kwistjonijiet ta' saħħa mentali, u jiffaċilita l-iżvilupp ta' dijanjostika u trattamenti aktar effiċjenti ffukati fuq l-oġġla htiġijiet mhux issodisfati, li joffru benefiċċji sinifikanti għas-saħħa, filwaqt li jimmassimizzaw il-potenzjal fil-qasam tas-saħħa diġitali;
- e) li jiġu inklużi eżempji u rakkomandazzjonijiet bbażati fuq l-evidenza b'rabta mal-kontrolli tas-saħħa fl-azzjonijiet dwar is-saħħa kardjovaskulari sabiex tiġi promossa l-prevenzjoni primarja u sekondarja.
-